

10. SINIF TARİH DERSİ

1. DÖNEM 1. ORTAK YAZILI SINAV PROVASI · PUANLAMA ANAHTARI

Senaryo 3 · Kitapçık A · Sezgi Empati Educational Assessments · www.sanalsinav.com

1. TAR.10.1.1 · Türkistan'dan Türkiye'ye uzanan süreçte 1040-1299 yılları arasında meydana gelen önemli askerî mücadelelerin Türk tarihi · orta

20 puan

Madde	Ölçüt	Puan
a)	I ve II numaralı savaşlarda tehdidin batıdan (Bizans'tan) geldiğini belirtir.	4
a)	III ve IV numaralı savaşlarda tehdidin doğudan (Harezmşahlar ve Moğollar; İran-Orta Asya yönünden) geldiğini belirtir.	4
b)	Malazgirt'in Anadolu'nun kapılarını açarak Türk siyasi hâkimiyetini başlattığını belirtir.	4
b)	Kösedağ'ın Türkiye Selçuklularını Moğol hâkimiyetine soktuğunu, merkezî otoriteyi zayıflattığını belirtir.	4
b)	İki etkiyi karşılaştırır (ör. biri hâkimiyeti kuran, öteki bağımsızlığı ve siyasi birliği sarsan; ya da Kösedağ'dan sonra Türk varlığının sürdüğünü ama siyasi birliğin beyliklere bölündüğünü belirtir).	4

a) Örnek cevap: I ve II'de Selçuklular batıdan gelen Bizans'la, III ve IV'te doğudan gelen Harezmşahlar ve Moğollarla savaşmıştır. İlk ikisinde tehdit batıdan, son ikisinde doğudan gelmiştir.

b) Örnek cevap: Malazgirt, Anadolu'nun kapılarını açarak Türk siyasi hâkimiyetini başlatmıştır. Kösedağ ise Türkiye Selçuklularını Moğol hâkimiyetine sokup merkezî otoriteyi zayıflatmıştır. Biri hâkimiyeti kurmuş, öteki bağımsızlığı sarsmıştır; yine de Anadolu Türk yurdu olarak kalmış, siyasi birlik beyliklere bölünmüştür.

Sık hatalar: Harezmşahları Anadolu'nun batısındaki bir güç sanmak; Kösedağ'dan sonra Anadolu'nun Türklerin elinden çıktığını düşünmek

2. TAR.10.1.2 · Türkistan'dan Türkiye'ye uzanan süreçte Türklerde devlet ve ordu teşkilatında meydana gelen değişim ve sürekliliği yorum · kolay

15 puan

Madde	Ölçüt	Puan
a)	Ülkenin hanedan üyelerinin ortak malı sayılması anlayışını belirtir (kutun hanedana verildiği, bu yüzden her hanedan üyesinin tahtta hakkı olduğu biçiminde ifade eden cevaplar da doğrudur). Yalnız "kut anlayışı" yazıp ortak mal düşüncesini belirtmeyen cevaplar yarım puan alır.	7
b)	Aynı anlayışın Orta Asya Türk devletlerinde de bulunduğunu ve Selçuklularda sürdüğünü belirtir.	4
b)	Bu anlayışın taht kavgalarına, devletin bölünmesine ya da zayıflamasına yol açtığını yorumlar.	4

a) Örnek cevap: Ülkenin hanedanın ortak malı sayılması anlayışı. Kutun hanedana verildiğine inanıldığı için her hanedan üyesi tahtta hak sahibi sayılıyordu.

b) Örnek cevap: Bu anlayış Orta Asya Türk devletlerinde de vardı ve Selçuklularda sürdü; yani bir sürekliliktir. Her hanedan üyesi hak iddia edebildiği için hükümdar ölünce taht kavgaları çıkmış, devlet bölünüp zayıflamıştır.

Sık hatalar: Taht kavgalarını yalnızca kişisel hırsla açıklamak; Kut anlayışını İslamiyet'le gelen bir yenilik sanmak

3. TAR.10.1.2 · Türkistan'dan Türkiye'ye uzanan süreçte Türklerde devlet ve ordu teşkilatında meydana gelen değişim ve sürekliliği yorum · zor

20 puan

Madde	Ölçüt	Puan
a)	Orta Asya Türk devletlerinde de hanedan üyelerinin ülke yönetiminde görev alarak yetiştirildiğini belirtir.	4
a)	Bu geleneğin Selçuklularda melik-atabey uygulamasıyla sürdüğünü, yani bir süreklilik olduğunu açıklar.	3
b)	Merkez zayıflayınca atabeylerin melikler adına yönetimi ele geçirip bağımsızlaştığını belirtir.	3
b)	Bunu somut bir tarihî gelişmeyle destekler (ör. Büyük Selçuklu Devleti zayıflayınca atabeyliklerin kurulması; Musul, Şam, Azerbaycan atabeylikleri ya da benzeri).	3
c)	İki görüşü birleştiren tutarlı bir yorum yazar (ör. uygulama güçlü sultanlar döneminde şehzadeleri yönetime hazırlamış, merkez zayıfladığında ise bölünmeyi hızlandırmıştır; etkisi merkezî otoritenin gücüne bağlıdır ya da benzeri).	7

a) Örnek cevap: Orta Asya Türk devletlerinde de hanedan üyeleri ülkenin bir bölümünü yöneterek devlet işlerini öğrenirdi. Selçuklularda meliklerin atabeylerin gözetiminde eyalet yönetmesi bu geleneğin devamıdır.

b) Örnek cevap: Büyük Selçuklu Devleti zayıflayınca atabeyler melikler adına yönetimi ele geçirmiş, Musul ve Şam gibi bölgelerde bağımsız atabeylikler kurmuştur.

c) Örnek cevap: Atabeylik güçlü sultanlar döneminde şehzadeleri yönetime hazırlayan yararlı bir uygulamaydı; ancak merkez zayıflayınca atabeylerin bağımsızlaşmasına imkân verip parçalanmayı hızlandırdı. Etkisi merkezî otoritenin gücüne bağlıydı.

Sık hatalar: Atabeyi sultanın kardeşi ya da oğlu sanmak; Kendi yorumunda iki görüşten yalnızca birini tekrar etmek

4. TAR.10.1.3 · Türkistan'dan Türkiye'ye uzanan süreçte Türklerin sosyoekonomik faaliyetleri ile yerleşme ve şehirleşme anlayışları aras · kolay

15 puan

Madde	Ölçüt	Puan
a)	Güvenlik katkısını kanıtlarla açıklar (kalın duvar, tek kapı, yüklerin korunması).	4
a)	Konaklama ve düzenli yolculuk katkısını kanıtlarla açıklar (yaklaşık bir günlük aralık, tüccarın ve hayvanların dinlenmesi).	4
b)	Bazı kervansarayların çevresinde köy ve pazar yeri oluştuğunu belirterek ticaret yolunun ve kervansarayların yeni yerleşmelerin doğmasına/gelişmesine yol açtığını açıklar.	7

a) Örnek cevap: Kalın duvarlı, tek kapılı olmaları tüccarların ve yüklerin güvenliğini sağlamıştır. Yaklaşık bir günlük aralıklarla kurulmaları, kervanın her akşam konaklayıp dinlenmesine imkân vererek yolculuğu düzenli hâle getirmiştir.

b) Örnek cevap: Bazı kervansarayların çevresinde köy ve pazar yerleri oluşmuştur; yani ticaret yolu ve kervansaraylar yeni yerleşmelerin doğmasını sağlamıştır.

Sık hatalar: Kervansarayı yalnızca "konaklama yeri" olarak tanımlayıp ticaretle ilişkilendirmemek; Metinden ya da şemadan kanıt göstermeden genel bilgi yazmak

5. TAR.10.1.3 · Türkistan'dan Türkiye'ye uzanan süreçte Türklerin sosyoekonomik faaliyetleri ile yerleşme ve şehirleşme anlayışları aras · orta

15 puan

Madde	Ölçüt	Puan
a)	Devletin ticarete önem verdiğini ve tüccarın malını güvence altına aldığını belirtir.	3
a)	Bunu metinden bir kanıtla (zararın hazineден ödenmesi ya da tüccarın yeniden gelmeye karar vermesi) destekler.	3
b)	Tüccarların güvensizlik nedeniyle Anadolu'ya daha az gelmesi ve ticaretin azalması sonucunu belirtir.	3
b)	Bunu şehirlerle ilişkilendirir (ör. limanlarda ve yol üzerindeki şehirlerde pazarların, kervansarayların ve esnafın gerilemesi; gümrük ve vergi gelirlerinin azalması; şehirlerin büyümesinin yavaşlaması ya da benzeri).	6

a) Örnek cevap: Devlet ticarete büyük önem veriyor, tüccarın malını güvence altına alıyordu. Zararın hazineден ödenmesi ve tüccarın yeniden gelmeye karar vermesi bunu gösterir.

b) Örnek cevap: Tüccarlar malları güvende olmadığı için Anadolu'ya daha az geldi. Alanya gibi limanlarda ve Konya gibi yol üzerindeki şehirlerde pazarlar ve esnaf zayıflar, gümrük ve vergi gelirleri azalır, şehirlerin büyümesi yavaşlardı.

Sık hatalar: Uygulamayı yalnızca tüccara yapılan bir iyilik olarak görüp ticaretle ilişkilendirmemek; "Olmasaydı" sorusunda yalnızca "ticaret hiç olmazdı" gibi aşırı genelleme yapmak

6. TAR.10.1.3 · Türkistan'dan Türkiye'ye uzanan süreçte Türklerin sosyoekonomik faaliyetleri ile yerleşme ve şehirleşme anlayışları aras · orta

15 puan

Madde	Ölçüt	Puan
a)	Birinci kanıt (I, II ya da IV. madde) üretim ya da ticaretle ilişkilendirerek açıklar (ör. usta-çırak eğitimiyle nitelikli üretim; hileli mal satanın cezalandırılmasıyla kalite ve alışverişte güven).	5
a)	İkinci, farklı bir kanıtı üretim ya da ticaretle ilişkilendirerek açıklar.	4
b)	İddiayı destekleyen maddeleri (III ve IV) gösterir: yeni gelenlerin zaviyede ağırlanması ve meslek öğrenebilmesi.	4
b)	Bu maddeleri şehirde barınak ve iş bulmayla ilişkilendirerek iddianın desteklenip desteklenmediğine dair bir sonuca varır. Yönergede Türkmenlerin adının geçmediğini belirterek "kısmen desteklenir" sonucuna varan cevaplar da doğrudur.	2

a) Örnek cevap: I. maddeye göre meslek usta-çırak ilişkisiyle öğretildiği için nitelikli üretim yapıldı. II. maddeye göre hileli mal satan meslekten uzaklaştırıldığı için alışverişte güven sağlanır, ticaret gelişirdi.

b) Örnek cevap: III. ve IV. maddeler, şehre yeni gelenlerin zaviyede ağırlandığını ve esnaftan meslek öğrenebildiğini gösterir. Bu, şehre gelen Türkmenlerin barınak ve iş bulup şehir hayatına uyum sağlamasını kolaylaştırır; bu yüzden iddia yönergeyle desteklenmektedir.

Sık hatalar: Ahiliği yalnızca dinî bir topluluk olarak görmek; İddiayı sorgularken yönergeden madde göstermemek